

מאת: בן ישעיהו, י"א 1

ב-20 בנובמבר 1989 אישרה עזרת האו"ם את "אמנת זכויות הילד". מאז, בכל שנה, בתאריך ה-20 בנובמבר, מציינים בכל העולם את יום הילד הבינלאומי. מדינת ישראל הצטרפה וחתמה על האמנה בשנת 1991. ביום זה פועלת התקשורת בכל העולם למען קידום המודעות לזכויות הילד לרווחתם ובריאותם של כל ילדי העולם. בנוסף פועלת התקשורת לעידוד האחווה, הקבלה וההבנה בין הילדים.

אמנת זכויות הילד הינה בינלאומית והיא מפרטת את כל הזכויות המגיעות לילדים. כל סעיפי האמנה חלים על כל ילד מתחת לגיל 18, ללא הבדל של דת, מוצא או גיל. בכל פעולה הקשורה לילדים, טובת הילד היא השיקול החשוב ביותר. באחריות כל מדינה להגן על ילדים, לטפל בהם ולדאוג שלא יאונה להם כל רע. על כל מדינה החתומה על האמנה לפעול למען הגנה על ילדים מפני פעולות מזיקות כמו עינויים, ניצול מיני, ניצול בעבודה, התעללות, הזנחה ומסחר בילדים.

נאמר באמנה למען זכויות הילד: מיד לאחר לידתו יירשם הילד ותהיה לו הזכות להיקרא בשם פרטי, לקבל אזרחות, להכיר את הוריו ולהיות מטופל על ידם. לא יופרד הילד מהוריו בניגוד לרצונם, אלא רק במקרים מסוימים כגון התעללות, הזנחה וכן הלאה. לכל הילד הזכות לקבל חינוך וטיפול רפואי. זאת ועוד, לילד המסוגל לחוות דעה משלו יש זכות להביע דעה כזו. בנוסף, באחריות המדינה להגן על ילדים מפני שימוש בלתי חוקי בסמים נרקוטיים וחומרים פסיכותרפיים. המדינה מכירה בזכותו של הילד למנוחה ופנאי, לעסוק במשחק ובפעילויות מבדרות המתאימים לגילו ולהשתתף בחופשיות בחיי תרבות ובאמנויות.

לא תמיד זה היה כך. עד המאה ה-17 היה מקובל ברוב החברות בעולם לראות בילד רכוש בלעדי של הוריו. הזכויות היחידות שהיו לילדים נבעו בעצם מזכויותיו של המבוגר ההורה. זכויות כמו "חובת ההורה לדאוג לקיומו של הילד, לספק לו מזון ולשמור על בריאותו" נבעו, במידה רבה, מדאגה "לרכושו" של המבוגר או מרצון לשמור על קיומו של כוח אדם זמין וזול.

במאה ה-17 נחקק בארה"ב, מסצ'וסטס, חוק האומר כי ההורה רשאי להעמיד את בנו לדין על כך שלא התנהג כראוי (התחצף ומרד במשמעת הוריו) גזר הדין יכול היה להגיע לעונש מוות. לעומת זאת, באותה מאה, באנגליה, נראה כבר גילוי ראשוני של התייחסות מיוחדת לילדים. בחוק אשר קבע שקבצנים לא יכלו לקבץ נדבות ברחובות ללא רישיון היה סעיף מיוחד המתיר לילדים לקבץ נדבות ללא כל רישיון. זהו גילוי הבנתי ראשוני לקראת זכויות הילד המלאות שיגיעו כ-300 שנה לאחר מכן.

במהלך המאות ה-18 וה-19 נראו מספר ניצנים נוספים של זכויות ילדים. כך, למשל, נתקבלו באנגליה חוקים הנוגעים להעסקת ילדים והעבדתם כמו האיסור להעביד ילד למעלה מ-12 שעות ביממה. לאט-לאט נוספו עוד ועוד חוקים ותתי-סעיפים לחוקים ישנים הנוגעים לילדים ושומרים עליהם.

בתקופה זו מוצאים, לראשונה, גם התחלה של מוסדות משפטיים נפרדים לילדים לדוגמא: באלינוי שבארה"ב נוסד בית משפט לנוער. הקמת מוסד זה משקפת את התפיסה אשר לפיה צריך להתייחס לילד על פי אמות מידה מיוחדות ולתת לו הגנה משפטית מיוחדת.

בתחילת המאה ה-20 החל הילד להיות מוכר כישות משפטית נפרדת בעניינים מסוימים, ובוודאי כאישיות בפני עצמה ולא כרכוש הוריו. החלו להתגבש זכויותיו, בעיקר בתחום הרווחה. זכויות אלה כוללות בין השאר את הזכות לקיום מינימלי, הזכות לבריאות תקינה והזכות להגנה מפני ניצול.

מתחילת שנות ה-70 של המאה ה-20 קמו בעיקר באנגליה ובארה"ב תנועות הנאבקות למען זכויות הילד. תנועות שונות (היו בהן גם ארגונים של ילדים ובני נוער) החלו לתבעו זכויות למען הילד. לא רק כדי להגן

עליו מפני ניצול, אלא גם להעניק לו זכויות אזרח בדומה לאלה של המבוגרים: חופש תנועה, זכות להתארגנות, הזכות לשמירה על פרטיות וסודיות ועוד. האמנה הבינלאומית שאישרה עצרת האום בשנת 1989, היא אחד ההישגים הגדולים ביותר של המאבק למען זכויות הילד בימינו.

ניתן להמשיל את התפתחות ההיסטורית של זכויות הילד לפרח. הזרע אשר נשתל, הולך וגדל לאט-לאט והופך לפרח שעלי הכותרת שלו הולכים ונפתחים. במקרה של זכויות הילד מדובר בצמיחה ופריחה לאורך שנים ארוכות מאד: הזריעה הראשונית התרחשה במאה ה-17 החלו לבצבץ חוקים שהתייחסו באופן מיוחד לילדים ובכך הכינו את הקרקע היבשה לקראת צמיחתם של הזרעים. לאחר מכן, במאה ה-18 יצאו ניצנים ראשונים של אותן הזכויות אשר באופן הדרגתי הלכו והתחזקו עד אשר הפכו לגבעול ירוק ופיפה לקראת המאות ה-19. בתחילת המאה העשרים הפרח מתחיל להיווצר אך עדיין לא נפתח לגמרי. זכויות אדם מסוימות החלו להיות תקפות גם לגבי ילדים. בסוף המאה ה-20 ובתחילת המאה ה-21 פרח זכויות הילד כבר פורח במלוא תפארתו: ילדים עומדים על שלהם ודורשים את זכויותיהם. בשנת 1989 חתמה עצרת האום על האמנה הגדולה מכולן ועלי הכותרת של הפרח נפתחו במלוא הדרם וכיסו והגנו על ילדי העולם. מאז עברו כבר לא מעט שנים, הפרח כבר הפיץ את אבקניו לילדי כל העולם. כעת אנו הילדים יכולים להביט בפרח הפיפה הזה אשר זורח אלינו כאור השמש, ולוודא שלכל ילד וילדה בעולם יהיה עולם טוב יותר, עולם של זכויות ילד ממומשות.

כל סעיפי האמנה חלים על כל ילד מתחת לגיל 18, ללא הבדל של דת, מוצא או גיל. לדעתי, זוהי זכות חשובה מאחר והיא מציבה נקודת התחלה שווה לכל ילדי העולם. כלומר, זהו שוויון לפחות בהגדרה האידיאלית שלו. בנוסף, החשיבות של זכות זו היא עצם הגדרת "ילד" בצורה הפשטנית והשוויונית ביותר. במקביל, חשוב לציין כי זכות זו ניתנת לילד מרגע לידתו, מעצם היותו "ילד" בעולם. זהו איפוא חלק ממנגנוני ההגנה על זכויות הילד.

בנוסף, לכל ילד יש זכות לקבל חינוך וטיפול רפואי. זוהי זכות חשובה מאחר וחינוך וטיפול רפואי מאפשרים לילד לגדול ולהתבגר בכבוד הראוי לו, ובסופו של דבר מאפשרים לצמות, להתפתח ולפרוץ אל חיי הבוגרים. חינוך כולל בתוכו למידת כלים, כישורי חיים, אסטרטגיות ודרכים שיאפשרו לילד לשרוד בעולם הקר והמנוכר שיחכה לו בעתיד. החינוך גם כולל בתוכו מפגשים, תקשורת ואינטראקציות עם תרבויות, אנשים, תחומי דעת שונים ועוד. אלו מרחיבים את הידע של הילד, את הבנת המציאות הסובבת אותו ומסייעים לו להתמודד עם סיטואציות חברתיות שונות בחיים.

זכות חשובה נוספת היא זכות הילד לקיום, כלומר: הזכות לחיות. הזכות לגדול בבית בחיק המשפחה, להרגיש רצוי ואהוב, לקבל מחסה ומזון בצורה סדירה. זכות זו חשובה מאחר והיא מהווה את הבסיס לחיי הילד והתפתחותו. לצערי הרב, זכות זו מופרת ברחבי העולם. ילדים רבים אינם זוכים לקבל בית חם, מזון וכל שאר התנאים הדרושים לו. זכות זו, היא החשובה מכולם מאחר והיא מציינת את קיומו של הילד בתור יצור חי.

לצערי הרב, העולם והמציאות בה אנו חיים עדיין מלאים בהפרת זכויות ילדים. למרות המאבק הקשה אותו ניהלנו במשך כמה מאות שנים כדי לשנות מצב זה, עדיין אנשים מסוימים במקומות מסוימים חושבים שיש להם הזכות לשלול זכות! אדגים את טענתי: באפריקה, רחוק מעיני מצלמות ואנשי תקשורת קרה מקרה מזעזע של רצח המוני של ילדים וילדות קטנות. בכל העולם ידעו מזה ויכלו לעצור עבדות ילדים וטבח נוראי שנעשה כלפי הילדים במקום, אך לא עשו זאת. למעשה, במדינות מערביות רבות יש תופעה של העלמת עין. כולנו יודעים שזו קיימת אבל אף אחד לא עושה שום דבר.

דוגמא נוספת היא מצב הילדים בסוריה כתוצאה ממלחמת האזרחים בה. זה שנים מספר שבסוריה, מדינה שכנה מצפון, מתנהלת מלחמת אזרחים כנגד השלטון. ארגוני-טרור, המורדים ואזרחים נוספים נלחמים זה בזה מחד, וכנגד סוריה, מאידך. כל זאת כחלק מה'אביב הערבי' אשר במסגרתו מדינות ערב מסוימות חותרות להחלפת השלטון הדיקטטורי-רצחני בשלטון 'דמוקרטי נאור'. ממלחמות אלה נפגעו בני-אדם ובעיקר החלשים: ילדים, נשים וזקנים. כל אלה שלא יכלו לעמוד ולהגן על עצמם. ברגע שאין שלטון חוק אשר אוכף את זכויותיך ומגן עליך - גזר דינך הוא מוות! וכך, ילדים לא זכו לטיפול רפואי בשל מצב הלחימה, המזון היה בגדר המלצה מכורח הנסיבות. ערים שלמות היו תחת מצור והגרוע מכולם הוא הנשק הלא קונבנציונלי בו השתמשו כלפי האוכלוסייה ובכללה-ילדים. רבים טוענים כי צבא סוריה השתמש בגז עצבים מסוג מסוכן מאד כנגד המורדים והאזרחים.

בעקבות לחצים של ארגוני אדם שונים ובכללם ארגונים למען זכויות ילדים הצליחו לפרק את סוריה מנשקה הלא קונבנציונלי אבל זה לא שיפר את מצבם של ילדים שכבר מתו או איבדו את ילדותם עקב פגיעות גוף ונפש. המאבק האזרחי הוא סמל למאבק למען הדמוקרטיה ודווקא בו נעשה מאבק הכי לא דמוקרטי שיש, כלומר פגיעה מתמשכת בזכויות אדם בהיקף נרחב.

דוגמא נוספת לניצול ציני של ילדים ברחבי העולם קשורה בטכנולוגיה המתקדמת דווקא. על-מנת לייצר את מכשיר האייפון היוקרתי שלי אשר נמכר ברחבי המערב והמדינות המפותחות עבדו בתנאים לא תנאים אלפי ילדים סינים וקוריאנים בשכר שאפילו המילה "מגוחך" היא מינימליסטית כדי לתאר את חרפת הניצול. הילדים נמצאים במצב של תת-תזונה, הם חולים במחלות קשות ובכל-זאת מעבידים אותם. כל זאת לשם רווח של אנשי עסקים ולשם הנאה שיפיקו מכך ילדי המערב. כולנו יודעים מכך ובכל-זאת, כאמור, כולנו מעלימים עין.

קל לדבר על מדינות רחוקות מאתנו, על "העולם". אך, לצערי הרב והמתגבר, תוך רפרוף קל במסמך זכויות הילד שמדינת ישראל חתומה עליו, גם במדינתנו היפה, בחצר האחורית שלנו, מופרות זכויות ילדים רבות כעניין שבשגרה. למשל, דו"ח אשר מתפרסם מדי שנה ופורסם לאחרונה (לפני כחודש) מצביע על תופעה מזעזעת ומחרידה לפיה כל ילד שלישי במדינת ישראל רעב ללחם. על פי האמנה אם משפחה לא יכולה לדאוג לרווחת הילד אז המדינה מחויבת לדאוג לו. בכל זאת הדבר לא מיושם בפועל. נוכל להאשים את המשפחה, נוכל להאשים את הביורוקרטיה, אבל בסופו של יום הילד הולך לישון רעב. אלמלא יכולנו להתגאות בערבות הדדית של אזרחי מדינת ישראל וברוח הנתינה וההתנדבות המצב היה נוראי עוד הרבה יותר.

אני תוהה, איך אני יכול למחות על חוסר מימוש זכויות הילד במדינה שלי, ולהתעלם, בכזאת צביעות, מילדי מדינות העולם השלישי. זאת ועוד, האו"ם, המנגנון שהוציא את האמנה החברתית והאמנה לשמירה על זכויות הילד הוא אותו אחד, הוא אותו מעלים עין עיקרי. ממנו לא רואים ולא שומעים תגובה ראויה, סנקציות כלפי המדינות הנצלניות על מנת לעצור תופעה זו.

בכל מקרה "צביעות" היא שם המשחק. לו יכולתי להוסיף זכות משל עצמי לאמנה הייתי מוסיף את '**הזכות לחינוך לצביעות**'. אסביר את עצמי ואת ההצעה הכואבת הזו: בעולם אידאלי לא היינו צריכים לתת זכויות מיוחדות לילדים. בעולם אידאלי הרוע לא היה קיים. כל המנגנונים המדיניים-חברתיים-כלכליים היו פועלים באופן מושלם. אני בטוח במלוא מאה אחוזים שלא היה צורך לציין את המובן מאליו, הצורך בזכויות בסיסיות לבני אדם, ובכללם זכויות המגינות על ילדים ושומרות עליהם.

מאחר וזה לא קורה יש לדעת "לשחק את המשחק". הילד צריך לדעת איך לדעת להסתדר בעולם בו מנצלים אותו ואומרים לו, בו זמנית, "שמור על זכויותיך". הדבר רלוונטי במיוחד בעולם במדינות מערביות בהן יד אחת רושמת את הזכויות ויד שניה מפרה אותן, ופחות במדינות שבהן הזכויות אפילו לא נאמרות שלא לומר נאכפות. במידה רבה הזכות להכיר בכך שהמציאות מזויפת, ומלאה בהעמדת-פנים וב"פוליטקלי קורקט" עוזרת לילדים להכיר במצב ונותנת כלים להתמודדות טובה יותר. **אני חושב שזה יוביל, בסופו של דבר, לתהליך הדרגתי שבו הצביעות תלך ותפחת לטובת דאגה אמתית לזולת והתייחסות אמתית פעילה לכל אדם שנעשה לו עוול ובכללם, כמובן, ילדים.**